

A szén, ezen belül a tisztaszén- technológia szerepe a nemzeti energiastratégiában

Dr. Fancsik Tamás
c. egyetemi tanár
igazgató

Röviden a tisztaszén-technológiáról

Tisztaszén-technológia vázlatosan

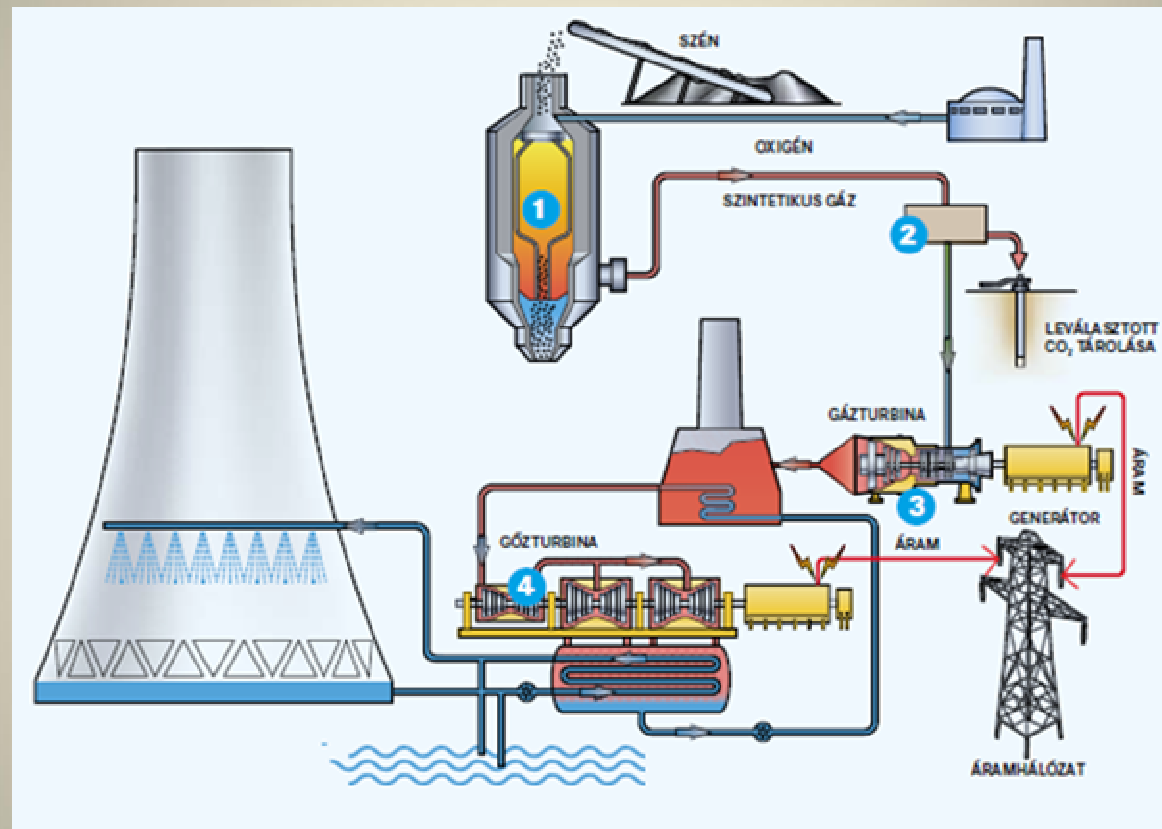
- Tisztaszén technológiáknak nevezzük azokat az energetikai, vegyipari eljárásokat, amely során a kiindulási anyagként felhasznált kőszén úgy hasznosul, hogy közben a por, kén oxidok és a szén-dioxid döntő része leválasztásra kerül ez által a környezeti terhelés, a légkörbe kijutó káros anyagok mennyisége töredékére csökken.
- A tiszta kőszén technológiák felszíni, vagy a kőszéntelepben felszín alatti (földalatti kőszén elgázosítás) létesítményekben folynak.

Előzmények

Magyarországon már a 19. században, a szénelgázosítás (szintézis gáz előállítása) nemzetközi elterjedésével egyidejűleg, a fővárosban és nagyobb városokban, saját gázművekben, városi gázt állítottak elő elsősorban világításra, majd energetikai célokra (fűtés, gőzfejlesztés stb.)

IGCC technológia

- A szenet egy magas hőmérsékletű gőzzel és oxigénnel elegyítik, aminek a révén úgynevezett szintézis gáz keletkezik.
- A gázt lehűtik és a szennyező összetevőket, pl. a szén-dioxid és a kén leválasztják.
- A megtisztított gázt hagyományos gázturbinában égetik el áramtermelés céljából, a kikerülő forró gázt is visszanyerik és a szintén áramot termelő gőzturbina számára. Az IGCC képes 40 százalékkal csökkenteni a szén-dioxid kibocsátást, az energiatermelés hatékonyságát pedig 60 százalékkal növelheti. A CCS rendszer alkalmazásával a kibocsátás csaknem nullára csökkenthető.

Az IGCC eljárás vázlatosan

Szén-folyadék átalakítás (CTL)

- Szintézisgáz előállítása: ez az eljárás szilárd, folyékony vagy légnemű nyersanyagokból hidrogént és szénmonoxidot termel.
- Az átalakítás lelke a Fisher-Tropsch (FT) szintézis. A szintézisgázt egy katalitikus reakción keresztül folyékony szénhidrogénekké alakítják, melyben a kobalt a katalizátor. A szintézisgáz reakcióba lép a kobalttal, amely a gázban lévő egyszerűbb szénhidrogénlánccokat egy hosszabb szénhidrogénlánccá kapcsolja össze (szintetikus nyersolaj).
- A folyékony szénhidrogént ezután szűrik és finomítják, amelynek eredményeként megszületnek a végtermékek, az üzemanyagok: az LPG, a könnyűbenzin (nafta), a kerozin és a dízel. Ezek a végtermékek lényegében kén-, olefin-, fém-, alkohol- és aromásvegyület- mentesek. Ezért a CTL során létrejövő folyékony üzemanyagok jobb minőségűek, mint a hagyományos finomított üzemanyagok.

UCG-technológia

- Az UCG-technológia a szén in-situ elgázosítását jelenti. Az elgázosítás fúrólukak lemélyítésével történik, amelyeken keresztül víz-levegő vagy víz-oxigén elegyet juttatnak a szénrétegbe.
- Az UCG egyszerre bányászati és átalakítási (elgázosítás) eljárás, amely egy lépésben valósul meg.
- Az eljárás végterméke egy hidrogént, szén-monoxidot és metánt tartalmazó (H_2 , CO , CH_4) éghető gáz, úgynevezett szintézisgáz, amely a felszínen fűtésre, energiatermelésre, hidrogén-előállításra, valamint olyan elsődleges fontosságú folyékony üzemanyagok gyártására használható, mint a dízelolaj vagy a metanol.

Következtetések

- A tisztaszén-technológia alapja a bányászati tevékenység megőrzése és továbbfejlesztése
- A tisztaszén-technológia nem csak energetikai, hanem vegyipari jelentőséggel is bír
- A tisztaszén-technológia a CO₂ emisszió érdekében a CCS technológia alkalmazását is szükségesség teszi, hasonlóan a „tisztá” fosszilis energiafelhasználáshoz – amint az az energiasztratégiában is említésre kerül

Röviden a nemzeti energiasztratégiáról a szén felhasználás tükrében

Nemzeti energiasztratégia motivációi

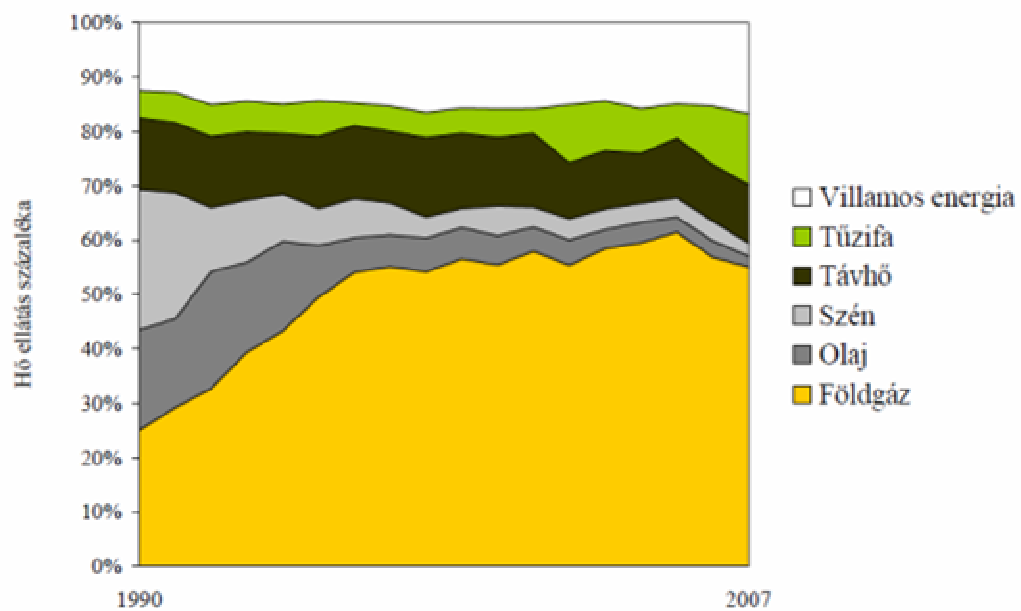
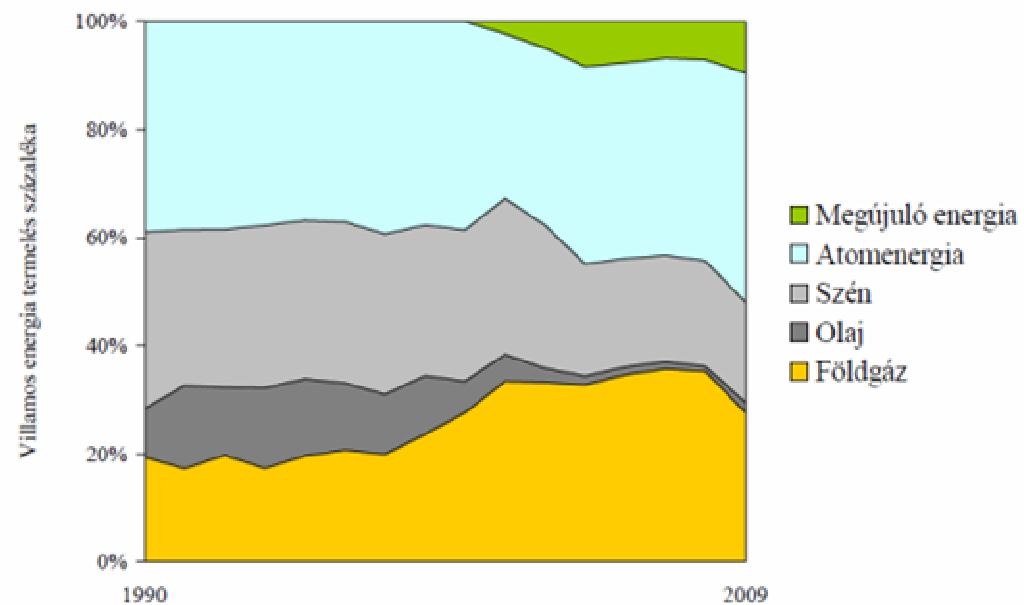
- Az energiahordozó-ellátottság globális szűkülése az igények növekedése szempontjából
- Az energiapiac rendkívül erőteljes változékonysága: kereslet – árak, nemzetközi politikai helyzet globalizálódás, technológiai változások (új nyersanyag bányászati eljárások, kutatási stratégiák, nem konvencionális)
- Globális környezetvédelmi szempontok, biztonsági és biztonságpolitikai szempontok

Hazai pillérek

- Ellátásbiztonság
- Versenyképesség
- Fenntarthatóság

GAZDASÁGÉLÉNKÍTÉS

- Vidékfejlesztés
- Környezet és természetvédelem
- Oktatás és foglalkoztatás
- Társadalmi és szociális szempontok

9. ábra: Magyarország hőenergia felhasználása
 Forrás: Energiaközpont Nonprofit Kft.

Nemzeti energiasztratégia válasza a hazai energetikai problémákra vázlatosan

- Fosszilis, elsősorban szénhidrogén szerepe tartós marad
- Infrastruktúra bővítést és korszerűsítést kell végrehajtani (vezetékek, erőművek, stb.)
- A megújuló (50% - ban „erdőirtásra” alapozott) energiák részarányát a jelenlegi 7,2 % - os részesedésről 2030 – ig
- A nukleáris energia részesedését a hazai energia portfólióban legalább a jelenlegi szinten tartani (ez növekedést jelent)

A stratégia építése során a hazai adottságok és lehetőségek értékelése folyamatosan változott. A főbb prioritások jelenleg:

- Energiatakarékosság**
- Megújuló, kétpólusú mezőgazdaság**
- EU egységes piac és infrastruktúra**
- Atomenergia**
- Szén és lignit környezetbarát felhasználása***

Amennyiben nem lesz átütő fejlődés a technológia illetve kereskedelmi versenyképesség szempontjából a CO₂ leválasztási és tárolási (CCS), és tiszta-szén technológiák terén, a szén részaránya fokozatosan csökken az energiamixben.

A szén stratégiai készletként való kezelése alapot ad a szénbányászat, valamint a szén energetikai hasznosításához kötődő K+F és technológia kapacitások fenntartására.

Az adottságok kihasználása és a potenciál jövőbeni kiaknázása végett célszerű tovább vizsgálni és részleteiben kidolgozni a földtani, technológiai és jogi feltételeket, különös tekintettel a felelősségi körökre, megőrizni a geológiai kutatások eredményeit, adatbázisait és biztosítani a földalatti tároló képesség, mint nemzeti kincs feletti ellenőrzés jogát.

A szénfelhasználásról kialakult döntéshozói kép

- A szénvagyon szerepének felértékelődését jelzi, hogy az NFM energetikai szakemberei az archív bányászati adatok és információk összegyűjtését, archiválását szeretnék megvalósítani
- A szén krízishelyzetben gyorsan mozgósítható tartalék
- A szénbányászat nem erőteljes munkahely-teremtő képességű ágazat

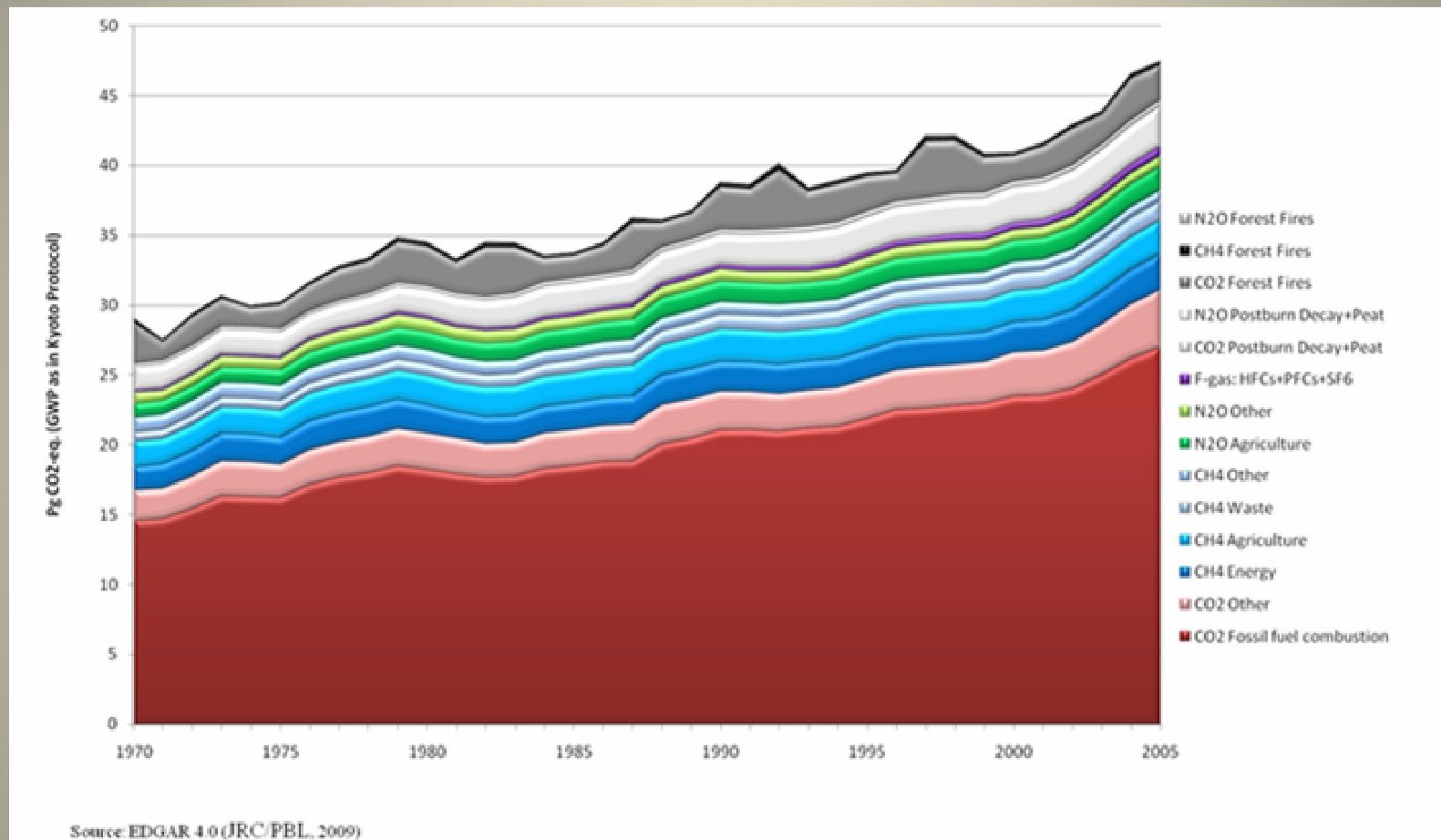
Megjegyzések

„Szalonképes” energiahordozó – e a szén?

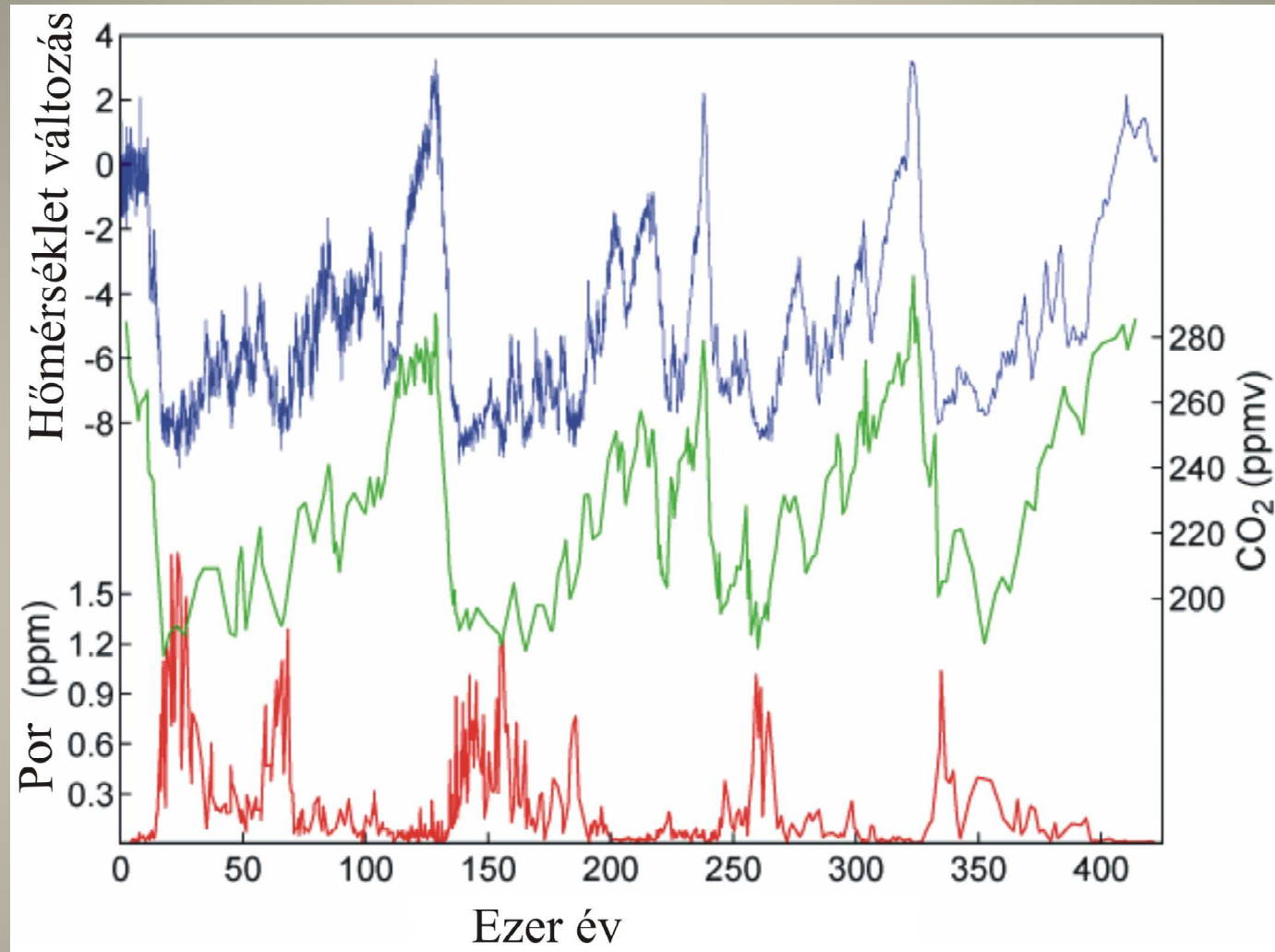
- A szén alacsonyabb hatékonyságú tüzelőanyag, mint a szénhidrogének, de jelentős mennyiségben rendelkezésre áll
- A szén felhasználása során több káros anyag keletkezik, többek között CO₂, mint a szénhidrogének esetén
- Környezetvédelmi szempontok, globális felmelegedés!?

Gáz	élettartam (év)		GWP időhorizont (év)	
	20	100	100	500
metán	12	62	23	7
dinitrogén-oxid	114	275	296	156
HFC-134a (fluorozott szénhidrogének)	13,8	3300	1300	400
HFC-23 (fluorozott szénhidrogének)	260	9400	12000	10000
kén-hexafluorid	3200	15100	22200	32400

Az ÜHG gázok globális felmelegedési potenciálja. *A CO2 értéke 1!*

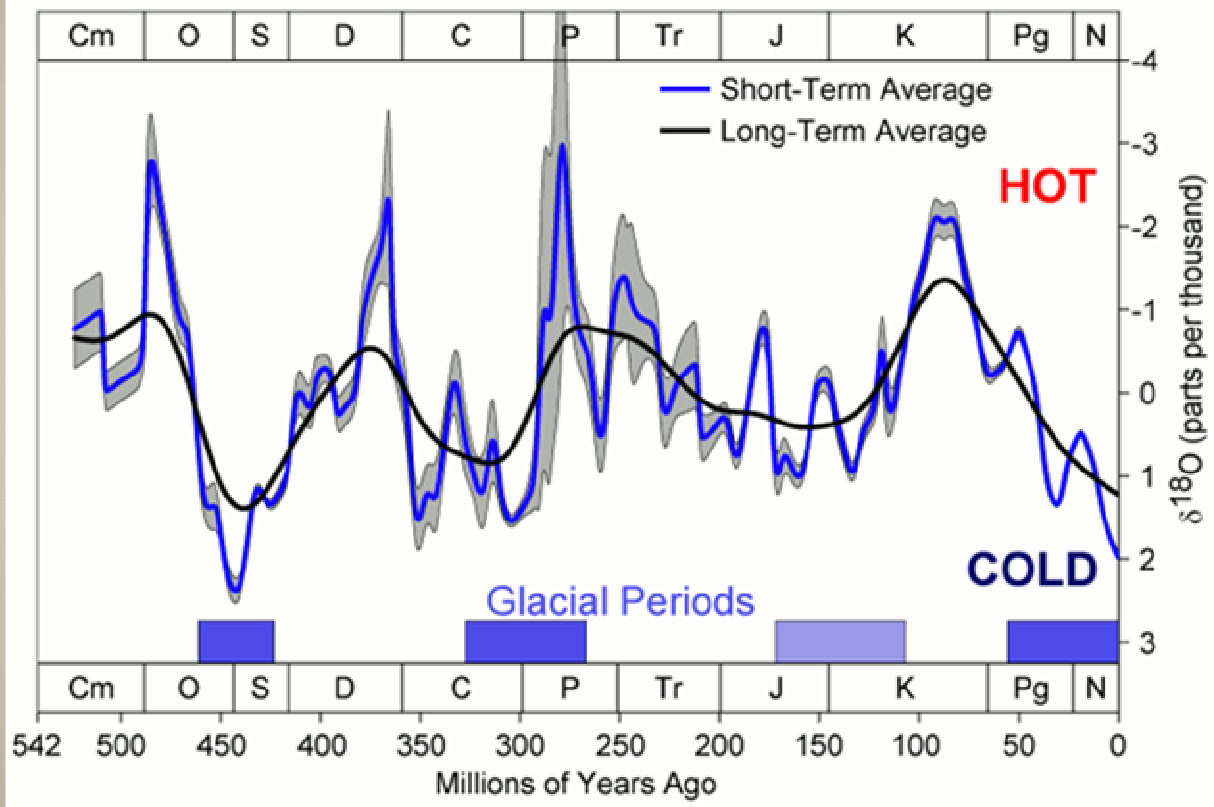

A fosszilis tüzelőanyagok égetéséből származó CO₂ felelős az üvegházhatású gázok több, mint felének kibocsátásáért. (European Commission, Joint Research Centre (JRC)/Netherlands Environmental Assessment Agency (PBL))

A hőmérséklet (kék), a szén-dioxid koncentráció (zöld) és a levegő portartalma (piros) közötti összefüggés az antarktisi jégbe záródott levegőbuborékok vizsgálata alapján (Petit et al. 1997, 1999). A vizsgálat a Vosztok állomás mellett fúrt jégből készült (78°28'D 106°52'K, tengerszint feletti magasság: 3488m).

Phanerozoic Climate Change

Következtetés

- A klímaváltozás több 100 millió éves múltra is meghatározható
- A CO₂ mennyiségének jelenléte és az évi középhőmérsékletek kapcsolata egyértelmű
- Egy ún. interglaciális felmelegedési időszakban vagyunk, ennek eredménye egy természetes CO₂ felszabadulás a tengerek vizéből
- Vitatható tehát, hogy az emberi tényező hatása van – e olyan erős, mint a természet saját folyamatainak hatása és az is, hogy mely hatás eredményét tapasztaljuk az éghajlatváltozásban. A probléma eldönthetetlensége és a tudomány korlátai és lehetőségei alkalmas alapot adnak érdekérvényesítésre. Ugyanakkor morális felelősségünk az élőhelyünk, környezetünk védelme.

Miért nem mondhatunk le a hazai adottságainkról?

- Függőség csökkentése, az energia portfólió növeli az ellátásbiztonságot, nemzetbiztonsági kockázatcsökkentés
- Munkahelyek, nemzeti össztermék és fogyasztás növelés
- Jelenleg is folyik a kitermelés, erre felépül egy termelési és feldolgozási lánc, a folyamatosság megszakítása súlyos következményekkel jár: nem indítható újra a folyamat, szakemberek, erőművek stb.

Nyersanyag	Földtani vagyon (2010)	Kitermelhető vagyon (2010)	Termelés (2008)	Termelés (2009)
<i>millió tonna</i>				
Kőolaj	209,4	18,4	0,81	0,80
Feketekőszén	1625,1	1915,5	-	-
Barnakőszén	3198,0	2243,8	1,39	0,95
Lignit	5761,0	4356,3	8,04	8,03
Uránérc	26,8	26,8	-	-
<i>milliárd m³</i>				
Földgáz	3563,0	2392,9	2,88	3,12

Néhány gondolat a szén nemzetgazdasági gazdasági megítéléséhez

- 1990-ben az ásványi nyersanyag kitermelése 62 millió tonna volt, 81 404 foglalkoztatottal, 3,4%-os részesedéssel a hazai GDP-ben.
- 2006-ra a foglalkoztatottak száma az alvállalkozásokkal együtt már csak 11 ezer fő volt, az ásványi nyersanyag kitermelése azonban 105,7 millió tonnára nőtt. Ez a termelés hatékonyságnövekedését bizonyítja, így az ágazat egészére összességében az egy foglalkoztatottra jutó évenkénti átlagos kitermelés 762 tonna/fő/év-ről 9609 tonna/fő/év-re, vagyis 12,7-szeresére nőtt.
- A bányászati tevékenység nagy része a kitermelt ásványi nyersanyag feldolgozását és felhasználását megvalósító villamosipari, vegyipari, építőipari vertikumokba integrálódott. Ezáltal, míg 2006-ban a bányászati tevékenységgel kitermelt ásványi nyersanyag értéke csupán a GDP 1,4%-a, addig a vertikumi értéknövelő feldolgozással, felhasználással 9,96%-os részesedéssel bír a GDP-ben, valódi értékteremtéssel.

Összegzés

A hazai természeti adottságaink, így a szén nagyon kihasználása elemi nemzeti érdek. A tartalékolás és az üzemszerű működés megfelelő egyensúlyának fenntartása stratégiai kérdés, mert a széntermelés és feldolgozás teljes leállítása megfordíthatatlan folyamatot eredményez, szükséghelyzetben az újraindulás infrastruktúra és humán erőforrás nélkül lehetetlen.

A szénfelhasználás környezeti megítélése, a tudomány mai állása szerint is vitákra adhat okot, de a világpiaci tendenciák miatt, a foglalkoztatásban betöltött szerepére és a ipari értékteremtésre tekintettel azonban kiemelten kell kezelni, K+F programokkal elősegíteni a fejlődését és növelni a társadalmi elfogadottságát.

Köszönöm a figyelmet !